

De bevrijdende blik - over bimbo's en feministen

“*Women have sex organs almost everywhere*”-
Luce Irigaray.

Het is een opeens een *issue* geworden waar je niet omheen kunt, vrouwelijke seksualiteit. Minister Ab Klink (CDA) van Volksgezondheid hield onlangs een wervingscampagne voor donoren tegen, omdat deze 'te bloot' zou zijn. Bijna gelijktijdig protesteerde fractieleidster Mirjam Bikkers van de Utrechtse ChristenUnie tegen een *billboard* in de stad met 200 vierkante meter 'gouden bikini' met als argument dat de vrouw werd neergezet als '*lustobject*'. CDA en CU kregen verrassend veel bijval van linkse politici: onder andere PvdA-er Jeroen Dijsselbloem en GroenLinksers Evelien Tonkens en Jos van der Lans sloten zich bij hen aan. In dezelfde periode werd een documentaire van Sunny Bergman vertoond, getiteld 'Beperkt Houdbaar', waarin zij liet zien hoe een steeds krachtiger 'schoonheidsideaal' vrouwen noopte zich om te bouwen naar de geretoucheerde pornosterren uit de Playboy. Samen met ondermeer filosofe Stine Jensen publiceerde zij het inmiddels al ruim 5000 keer ondertekende manifest "*Sex moet weer haute couture worden*". Tegelijk verscheen de Nederlandse vertaling van het boek '*Female Chauvinist Pigs*' van Ariël Levy, die de voortgaande *pornificatie* van de samenleving aanklaagt. En intussen publiceerden Marlies Dekkers en Heleen van Royen hun boek 'Stout', waarmee zij zich presenteerden als sexy *überfeministen*. Er is dus iets aan de hand rondom vrouwelijke seksualiteit en de verbeelding daarvan - en er lijkt ook sprake van enige verwarring over wat nu precies feminisme is. Moet je, om feministisch te zijn, tegen het afbeelden van seksualiteit zijn in de publieke ruimte? En andersom, is het tegengaan van afbeeldingen van bloot in de publieke ruimte automatisch feministisch?

In het begin van Bergmans documentaire zien wij haar samen met haar moeder, een feministisch documentairemaakster, en haar collega één van hun oude documentaires uit de jaren zeventig terugkijken. Daarin werd het schoonheidsideaal onder de loep genomen: het verplichte gebruik van *make-up*, de manier waarop vrouwen werden afgebeeld in reclame. De vrouwen concluderen eensgezind: dit punt hebben we als vrouwenbeweging volstrekt verloren. De druk om te voldoen aan het gangbare schoonheidsideaal is alleen maar sterker geworden, het schoonheidsideaal steeds moeilijker te bereiken. Maar het meest verbijsterende lijkt wel dat schoonheid niet meer wordt afgemeten aan lichamen van andere, echt bestaande vrouwen maar aan geretoucheerde en gefotoshopte plaatjes uit de Playboy, waar de vagina eruit ziet als die van een meisje van tien. Waren eerder de strijd tegen pornografie en die tegen het onmogelijke schoonheidsideaal twee min of meer gescheiden zaken, in wat wel de allergenste feministische nachtmerrie moet zijn, wordt het nieuwe schoonheidsideaal verbeeld door de verveeld kijkende porno-ster. Het meest verneukeratieve -om in terminologie te blijven- is nog wel dat dit alles gebeurt onder het mom van feminisme en bevrijding. Hoe is het toch zo ver gekomen? En wat doen we eraan?

Ariël Levy legt in haar boek de schuld voor een niet onbelangrijk deel bij vrouwen zelf. Bepaalde vrouwen wel te verstaan: degenen die het op een gegeven moment niet meer op konden brengen om de druk van mode- schoonheids- en porno-industrie te weerstaan, maar juist gingen meedoen. Levy noemt ze haar boek *Female Chauvinist Pigs*. Het zijn de vrouwen die instrumenteel zijn in het creëren en voortzetten van het 'schoonheidsideaal': de organisatrices van sexfeesten, de vrouwelijke producers en excuus-truus-gasten van televisieprogramma's, de vrouwelijke directeur van de Playboy. In haar documentaire laat Bergman zien hoe één en ander in zijn werk gaat. In één scène bezoekt ze de redactie van het modeblad Jackie. *En passant* komt aan de orde dat de ganse redactie,

daartoe gesponsord door Robert Schumacher, plastische chirurgie heeft laten doen en daar vervolgens een wervende special over heeft gemaakt. Bergman kaart bij de redactie aan hoezeer de afbeeldingen en artikelen in het blad haarzelf onzeker maken— iets waar de schoonheidsindustrie op aanstuurt en gebruik van maakt. Het antwoord van de diverse redactieleden is een *Catch-22*: dan ben je ofwel niet op je gemak met jezelf, ofwel gewoon lelijk en daar moet je dan wat aan doen. De dames oordelen mild. Bergman is gewoon een beetje onzeker want lelijk is ze niet.

Hoe breien de *FPG's* het recht in hun hoofd dat je om laten bouwen tot porno-ster en een paaldansact opvoeren, bevrijdend is? Welnu, met een half appèl op psycho-analyse, een plukje postmodernistisch deconstrueren en een toefje *coolness*. De notie dat je je pas 'echt' bevrijd hebt van iets als je je niets meer aantrekt van onderdrukkende mechanismen, maar 'ermee speelt', komt uit de psychoanalyse. Dat hedendaagse vrouwen die beelden zo eventjes 'deconstrueren', is regelrecht te danken aan het postmodernisme. En dan is het niet moeilijk meer om de bal in te schieten: het is niet *cool* om je te verzetten tegen bepaalde beelden van sexualiteit, het is juist *cool* om te doen alsof je ze beheerst. Daarmee word je '*one of the guys*'.

Dat je pas kunt bevrijden van onderdrukkende mechanismen als je een keur van alternatieven hebt, wordt niet vermeld en de alternatieven schitteren helaas juist door afwezigheid. En dat je beeldvorming briljant kunt deconstrueren, betekent beslist niet dat ze haar effect verliest of dat achterliggende machtsstructuren opeens verdwijnen. Reclame-makers die spots maken voor speelgoed en snoep, bijvoorbeeld, mogen dan modieus betogen dat 'die kinderen tegenwoordig dwars door beeldvorming heen kijken', ouders weten wel beter. Wellicht kunnen kinderen desgevraagd best benoemen wat niet klopt aan reclames, maar ze gaan wel degelijk om de producten zeuren. Het effect van reclame gaat diep: het gaat om het oproepen van een sterk affect ten behoeve van het product en dat ontsnapt juist vaak aan de ratio.

Hoe gaat het effect van porno – en reclame- dan precies in zijn werk? Het pornografie-debat gaat van oudsher over de verhouding representatie-werkelijkheid. Het liberale (en postmoderne) standpunt is dat porno fantasie is en daarmee gescheiden van de werkelijkheid. Dat weet iedereen. Porno fungeert hooguit als uitlaatklep. Radicaal-feministen stelden daarentegen dat 'porno de theorie is, en verkrachting de praktijk'. Met andere woorden, dat pornografie gedrag wel degelijk modelleert. Dat is natuurlijk niet houdbaar: van pornografie lezen of bekijken rent niemand de straat op om vervolgens het geziene in praktijk te brengen. In haar boek "In Tekst Gevat" verklaart hoogleraar Genderstudies Maaïke Meijer het een stuk subtieler: porno, maar ook de beelden in reclames, zijn slechts een *representatie* maar daarmee zijn ze zeker niet zonder effect. Het effect moet echter niet gedacht worden op het niveau van de enkelvoudige representatie, het ene beeld of de enkele tekst, maar op het niveau van wat zij noemt de *cultuurtekst*: een conglomeraat van geaccepteerde, steeds weer terugkerende motieven en wijzen van representatie rondom een thema. Pas door de eindeloze herhaling van de representatie, waarin een bepaald patroon zit, wordt het desbetreffende patroon 'normaal' en 'natuurlijk', en krijgt het zijn kracht. Het effect van de representatie is dan niet langer zichtbaar, omdat het bijna onbewust gaat.

Representatie werkt dus heel indirect en gemedieerd maar wel op fundamenteel niveau. Het gaat bij porno dus ook niet direct om de (sexuele) handeling, maar op de wijze waarop het beeld of de tekst representeert. Het beeld, aldus Meijer, creëert de toeschouwer, 'richt de blik'. En de meeste porno creëert een heterosexuele, witte, mannelijke toeschouwer, zelfs al is de toeschouwer vrouw. Dat komt onder meer doordat porno ertoe neigt de blik van de kijker 'voyeuristisch' en daarmee afstandelijk te richten. Daarnaast geeft porno vrouwen meestal als object weer en mannen als

subject. De kijker of kijkster wordt gedwongen om zich met een imaginair mannelijk gezichtspunt te identificeren. Is het gek dat vrouwen uiteindelijk ook de neiging krijgen om zichzelf en hun eigen lichaam vanuit een imaginair mannelijk standpunt te bezien?

Hiermee wordt duidelijk waarom het in feministische kritiek op pornografie niet persé gaat om de seksuele handeling die wordt afgebeeld of het feit dat een bloot (vrouwen-) lichaam wordt afgebeeld, maar om de manier waarop we gestuurd worden het beeld te interpreteren en ons er al dan niet mee te vereenzelvigen.

Laten we eens een voorbeeld nemen. Als één van zijn eerste beleidsdaden hield minister Klink een op stapel staande reclamecampagne voor orgaan-donatie tegen, omdat de gebruikte foto volgens hem 'niet spoorde met het doel van de campagne'. Eén afbeelding uit de campagne toont een man die een in ondergoed gehulde vrouw van achteren omarmt. Een andere foto draait de rollen om: het meisje trekt de jongen langzaam zijn hemd uit. De jongen geniet er zichtbaar van. Was dit nu een foto die niet kon? Esthetisch gezien was er niets mis mee. Er zat ook geen schokkend bloot in of overdreven gebotoxte en gelifte anorexia-lichamen. Er werd niemand in vernederd, beledigd of tot sex gedwongen - zo te zien eerder het tegendeel. De foto was zelfs in die zin vernieuwend, dat de jongen wordt afgebeeld als degene die overgave en genot beleeft, terwijl het meisje hem die gevoelens bezorgt – meestal is dat omgekeerd. De associatie tussen het afbeelden van een lichaam waaraan je zoveel plezier beleeft met donorschap lag bovendien voor de hand. De actie van minister Klink was dus -in elk geval vanuit *feministisch* perspectief- juist met deze foto niet op zijn plaats.

Eén van de belangrijkste strijdpunten van het feminisme in haar hoogtijdagen was het bevorderen van seksueel genot voor vrouwen. Het boek '*Our Bodies Our Selves*' (Je Lichaam je Leven) is daar dé belichaming van. Dat een deel van de vrouwenbeweging vervolgens een coalitie sloot met het vijandiger tegenover seksualiteit en vrouwenbevrijding staand conservatief rechts, doet daar niets aan af. Ariël Levy sluit zich bij deze traditie aan waar zij niet alleen protesteert tegen de wijze van afbeelden van vrouwen, maar ook tegen het gegeven dat een hele generatie ertoe aangezet wordt om pornosterren als rolmodel te kiezen – mensen wiens werk nota bene is te seksuele opwinding te *faken*. Ook Levy is dus niet gekant tegen het afbeelden van bloot en seksualiteit *an sich*, ook niet in de publieke ruimte. De clou zit hem er in dat sexappeal en gevoelens van seksuele opwinding en begeerte in veel representaties worden losgemaakt van seksualiteit zelf. In de christelijk-conservatieve Verenigde Staten, waar seksuele voorlichting jarenlang bewust is wegbezuinigd en onthouding wordt gepropageerd als anticonceptie, heeft dat destructieve gevolgen. Levy citeert Deborah Tolman die meisjes interviewden over seksualiteit en begeerte. Het trof Tolman hoe deze meiden bezig waren 'een seksualiteit te ontwikkelen die hun eigen seksualiteit uitbant'. Ze stonden onder grote druk om sexy te *lijken* maar ze hadden er grote moeite mee hun eigen seksuele begeerte te herkennen, iets dat toch, aldus Levy, een belangrijke voorwaarde is om je sexy te *voelen*. En daarnaast: je moet weten wat je wilt om te weten wat je níet wilt.

Wat kan dan nog tegenwicht bieden tegen de macht van de representaties die dag in dag uit over ons worden uitgestort? In een artikel in het New York Magazine getiteld '*The Porn*

Myth” stelt Naomi Wolf dat porno, in tegenstelling tot wat de eerste feministen dachten, mannen niet in oversexte beesten verandert maar juist dodelijk is voor het libido. Jongens lijken niet meer in staat tot een erotische relatie met echte meiden. Wolf vergelijkt porno dan ook met junkfood: “*If your appetite is stimulated and fed by poor-quality material, it takes more junk to fill you up*”. Vervolgens komt Wolf met een anecdote over hoe één van haar vriendinnen, orthodox joods geworden en nu wonend in Jerusalem, sinds haar huwelijk haar prachtige lange blonde haar alleen nog laat zien aan haar man. Ze beschrijft ze de slaapkamer van de twee: “*(T)he sexual intensity in the air was overwhelming. It was private. It was a feeling of erotic intensity deeper than I have ever picked up between secular couples in the liberated west. And I thought: our husbands see naked women all day – in Times Square if not on the Net. Her husband never even sees another woman's hair. She must feel, I thought, so hot.*”

Is dat dan de oplossing? Een verbod op het afbeelden van naaktheid en sexualiteit in de publieke ruimte en optie, zoals recentelijk door bijvoorbeeld Pessers, Klink en Van der Lans bepleit wordt? Gezien het niveau waarop representaties werkzaam zijn, en het feit dat porno diep in onze samenleving is doorgedrongen om nog maar te zwijgen van de reclames van de mode- en de schoonheidsindustrie, heeft dat niet veel zin. Een aanklacht als “*the people vs. the beauty-industry*”, daarentegen is een interessante optie omdat daarbij alle methoden moeten worden blootgelegd waarmee de schoonheidsindustrie onzekerheid zaait.

Maar tegengas moet vooral gegeven worden op niveau van de representatie zelf. Het weghalen van elke verwijzing naar bloot en erotisch ontnemt jongeren óók de kans om hun eigen sexualiteit te herkennen. De actie van de website 'Beperkt Houdbaar' om reclameposters van schoonheidsindustrie te beplakken vestigt de aandacht op de wijze van representatie en maken mensen bewust. Hetzelfde geldt voor Bergman's documentaire: één beeld zegt meer dan duizend woorden. Tegengas moet ook bestaan uit sexuele voorlichting, en uit bewust andere representaties van sex, bijvoorbeeld in kunst en cultuur. Elke alternatieve, op de vrouw als subject in plaats van object gerichte representatie is al een daad van verzet. Tegenover de verbeelding van de vagina waaruit alle lust en opwinding is weggeretoucheerd, -gesneden en -gephotoshopt zijn beslist beelden mogelijk die dichter staat bij onze eigen beleving. Maar, om met Maaïke Meijer te spreken: “De culturele representatie van de vrouwelijke seksuele opwinding (...) is nietig vergeleken met de culturele representatie van de mannelijke erectie. Ik pleit voor gelijkheid en die kan slechts bereikt worden door het strategisch en tijdelijk omkeren van de oppositie. Ik zou dus graag veel gepraat willen over het abrikoosje dat rijp is en roept pluk mij, het dikke vijgje, de sappige perzik (...). Of ga naar een andere winkel en neem de oester, klaar om te worden leeggeslurpt maar laat de palingen en de gerookte makrelen liggen.” Welnu, laat het Abrikozen-offensief beginnen.

Noten:

Levy, Ariel (2007): **Female Chauvinist Pigs: de opkomst van de bimbo-cultuur.**
Amsterdam, Meulenhof.

Meijer, Maaïke (1996): **In tekst gevat. Inleiding tot een kritiek van de representatie.**
Amsterdam, AUP.

Meijer, Maaïke (2006): **Leve de penisnijd. Mannelijkheidscomplexen bij lesbo's en**

Brechtje Paardekooper.
Verschenen in De Helling, juni 2007

www.brechtje.nl
www.dehelling.net

---

andere mensen. Georg Mosse-lezing, 20 sept. 2006.

<http://www.genderdiversiteit.unimaas.nl/pdf/Meijer%20Mosselezing%2020-9-06.pdf>

Wolf, Naomi (2003): *The Porn Myth*. In: **New York Magazine**, 20 okt. 2003